

NOTE

O OPERĂ LITERARĂ INEDITĂ

În *Studii și materiale de istorie medie* volumul al II-lea (1957), cunoscutul cercetător al istoriei noastre Emil Virtosu a publicat textul, precedat de un studiu substanțial, al unei „opere cu totul necunoscute, scrisă în Moldova, la începutul secolului al XIX-lea, de un scriitor al cărui nume zace în întunericul anonimului”. E vorba de poema satirică în versuri: „Vedenie ce au văzut un schimnic Varlaam de la minăstirea Secului din Moldova, la anii de la zidirea lumii 7329, iar de la întruparea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, 1821”, în opt cînturi sau „capete”, avînd la un loc 1238 de versuri de cîte 15 silabe, cu rime împerecheate și cu cezura după a opta silabă.

Poema e neterminată. Ea a fost transcrisă după manuscrisul cirilic într-unul din caietele lui Eminescu și se află la Biblioteca Academiei R.P.R. cota 2307 (f. 6—24). Pînă la versul 1171 copia aparține poetului.

Studiul introductiv analizează condițiile istorico-sociale în care e plasată acțiunea, rezumă cuprinsul poemei și compară textul cu alte scrieri contemporane, înrudite ca temă. Investigația este dusă și în sensul identificării autorului acestei poeme satirice, poemă despre care Eminescu însuși a vorbit de mai multe ori în corespondența sa cu Iacob Negruzzi și cu Slavici. Niciodată însă autorul poemei nu este amintit, încît identifierea carei lui e dificilă și se poate baza doar pe conjecturi și apropieri sugerate de unele documente literare existente.

Astfel, nu fără temei, poema e atribuită vornicului Vasile Pogor, de la care au rămas manuscrise în colecția V. Panopol. Ca temă, ca fond și formă. *Vedenie* e foarte apropiată de alte lucrări ale lui Pogor. În sprijinul supoziției vine o probă materială prețioasă: o foaie scrisă de bătrînul Pogor, în alfabetul cirilic, în care întîlnim exact versurile 1207—1221 din *Vedenie* (achiziții 11/1947), versuri nesemnate, conținînd multe particularități moldovenești — spre deosebire de copia lui Eminescu redactată într-o limbă literară mai îngrijită.

Vedenie a plăcut lui Eminescu. El a copiat-o și, ceea ce este mai important pentru limba noastră literară, a intervenit în text, a modificat lexicul acolo unde expresia i s-a părut prea regională și a apropiat limba dialectală de limba literară, încît poema oglindește, în bună parte, o stare mai nouă a limbii literare (presupunînd că poetul a copiat-o pe la 1875), nu limba de la 1821 cînd se întîmplă acțiunea poemei. *Vedenie* conține totuși un bogat material lexical regional și arhaic pe care editorul de azi al textului a simțit nevoia să-l explice într-un glosar, la sîrșitul reproducerii textului.

★

Sînt necesare acum cîteva observații de ordin lingvistic în legătură cu textul poemei și cu valorificarea ei întreprinsă de E. Virtosu. Confruntarea reproducerii cu textul din copia lui Eminescu ne arată că, deși transcrierea s-a

făcut cu grijă filologică, s-au strecurat greșeli și s-au introdus semne ortografice inexistente în copia eminesciană. Poetul scrie *înălțat* —textul reproduș acum dă *înălțat* (v.8); *dintr-o sîmb de hendii*, cu *fîr*, *avea antereu* devine: „sivaê de Hindii” (v. 183); *Îl discutțarã de mestii* e transcris „... de mescii” (208). S-au pus virgule și alte semne care nu există în copia poetului în versurile : 6, 8, 10, 159, 166, 168, 169, 170, 205, 206 etc.

E desigur binevenită indicarea în note a variantelor și a adnotărilor la text, existente în copia din manuscrisul eminescian. Lexicul rar e uneori înlocuit, în aceste adnotări, prin cuvinte de circulație mai largă. Pentru termenii neobișnuiți, E. Virtosu a întocmit un glosar cu interpretări corecte în general. Unele scãpãri sînt ușor de observat de la prima vedere : *bot* e explicat prin : „materie în formã de glob”. Variantele lexicale apar în douã locuri, ca douã cuvinte aparte, trimițîndu-se de la unul la altul : *bontã*, *bunt*; *pont*, *punt*; *ros!* e explicat prin „rost, gurã, glas” : un cuvînt ca *durelnic* (I, 124) nu e

explicat de loc (dureros, chinuitor). Apar apoi multe variante regionale pe care cititorul le cunoaște sau le poate interpreta fãrã sã aibã nevoie de glosar : *aspumal*, *a caliei*, *dimon*, *fãgãdãu*, *lotri*, *matrapãlle*, *pingãrit*, *scutilor*, *tanduri* etc.

În schimb, autorul studiului a fãcut foarte bine cînd a reținut în glosar neologismele existente în textul *Vedeniei*. Într-o epocã destul de veche, iatã cã apar termeni ca : *afront*, *bufon*, *cocardã*, *dielã*, *element*, *favor*, *geniu*, *mascã*, *parlament*, *plan*, *politicã*, *sistemã*.

Publicarea documentului este deci prețioasã, atît din punct de vedere literar, pentru înțelegerea mai adîncã a unui moment însemnat din trecutul politic și cultural al țãrii noastre, cît și pentru completarea cunoștințelor noastre despre activitatea și sursele de îmbogãțire a limbii lui Eminescu. Limba *Vedeniei* cu particularitãțile ei lexicale meritã atenția istoricilor limbii romîne.

Gh. Bulgãr

EXPRESIA : M-A PICAT LA EXAMEN

În vocabularul elevilor și al studenților s-a încetățenit, în ultima vreme, o nouã expresie pentru a denumi faptul de a nu fi reușit la un examen. Se poate auzi, destul de des, în perioada examenelor : „la examenul ăsta *mã picã*” sau „*m-a picat*”.

Aceastã formã hibridã a verbului *a pica* (verb intransitiv folosit ca tranzitiv) cred cã se poate explica prin contaminarea produsã între acest verb și celelalte trei verbe întrebuițate pentru a desemna aceeași noțiune : *a cãdea*, pe de o parte, și *a lãsa* și *a trînti* pe de altã parte.

Primul dintre aceste verbe este folosit cînd vorbitorul (studentul) se referã la propria sa persoanã, la acțiunea fãcutã de el (ca subiect al propoziției) : „*am cãzut la examen*”. Cînd vrea sã se referã la acțiunea efectuatã de profesor în legãturã cu el, folosește celelalte verbe, *a lãsa* sau *a trînti*, vorbitorul devenind

obiectul direct al propoziției : „*m-a lãsat sau m-a trîntit la examen*”¹.

Pentru a explica cum s-a ajuns la forme ca „*mã picã*”, „*m-a picat*” etc. trebuie sã presupunem, cred, douã faze. Prima fazã a constat în înlocuirea verbului *a cãdea*, care, prin deasa lui întrebuițare, își pierduse din valoarea expresivã, cu sinonimul sãu *a pica*, nelntrebuițat încă în aceastã accepțiune și deci mai expresiv. S-a spus, prin urmare, *am picat la examen* în loc de *am cãzut la examen*.

Aceastã continuã înlocuire a cuvintelor desîntrebuițate și cu putere expresivã redusã

¹ Este de presupus cã verbul *a lãsa* a fost întrebuițat inițial, cu acest sens, numai în expresia *a lãsa corișent* sau *a lãsa repentent*, iar apoi s-a întrebuițat și eliptic în fraze ca cea de mai sus. Pentru *a trînti*, vezi D. Florea-Rariște, *Din limbajul școlarilor* (studenți și elevi), *Buletinul Institutului de filologie romîna*, „Alexandru Philippide” V, 1938, p. 205.